

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ВІДХОДІВ ЕЛЕКТРИЧНОГО ТА ЕЛЕКТРОННОГО ОБЛАДНАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню європейського досвіду визначення класифікації електронних відходів та можливість його застосування в норми права національного законодавства. Пошук у вирішенні питань пов'язаних з використанням відходів, зокрема електричного й електронного обладнання, дає за необхідність існування якісного розмежування за певною класифікацією цих відходів їх термінологічної характеристики та понятійного тлумачення. У країнах ЄС норми права встановлюють певні класифікації електронних відходів. Тому, Україні необхідно взяти за приклад європейський досвід та застосувати його у нормах національного законодавства, шляхом створення нових нормативних документів адаптованих до сучасних вимог часу. Також, слід зазначити, що реформування даної сфери не можливе без змін політичного курсу і створенням планів ефективного державного контролю з орієнтиром на європейські стандарти.

Ключові слова: поводження з відходами, відходи, електричні та електронні відходи, правова класифікація, європейські норми права.

DETERMINATION OF LEGAL CLASSIFICATION OF WASTE OF ELECTRICAL AND ELECTRONIC EQUIPMENT IN THE EUROPEAN UNION: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Summary. The article is devoted to the study of the European experience in determining the classification of electronic waste and the possibility of its application in the rules of law of national legislation. On the basis of the analysis of European Union law, we will attempt to identify the main tasks that should improve the efficiency of the existing waste management mechanism in Ukraine. Searching for waste-related issues, such as electrical and electronic equipment, makes it necessary to have a qualitative demarcation of a certain classification of that waste with their terminological characteristics and conceptual interpretation. In the European Union, the rules of law establish certain classifications of electronic waste. Therefore, Ukraine needs to take the European experience as an example and apply it in the norms of national legislation, by creating new normative documents adapted to the modern requirements of the times. Today, the main problem with e-waste in developing countries is not the control of their flow. The bulk comes to landfills or illegal landfills, along with household waste, is not authorized to be incinerated or recycled for the purpose of hauling precious metals, using primitive technologies that pose a threat to the environment and human health. In general, it is a fairly large market capable of attracting not bad investments from business and the public sector, so the e-waste recycling fund depends on the volume of equipment produced and imported into the country. In the EU countries, competition between businesses involved in the recycling or disposal of electronic and electrical waste is increasing rapidly. All this is explained by the growing number of enterprises operating in the field, as well as the latest technologies that allow to minimize the cost of processing and maximize the volume of recovered recyclables. Thus, today's challenges of a society that has become global require concrete changes in the political course and the creation of strategic plans for effective state control, focusing on European standards and directives, as exemplary elements of improving the laws of our country's national law.

Keywords: waste management, waste, electrical and electronic waste, legal classification, European law.

Постановка проблеми. Пріоритетна сфера у напрямку безпеки навколишнього середовища є недопущення екологічних проблем. Тому питання зрозумілості та доступності для сприйняття понять електронних відходів їх класифікація є важливими факторами у недопущенні негативних наслідків в зв'язку з неналежним поводженням з такого роду відходами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми показав що такі науковці, як Н.М. Коробченко, Д. Павловський, В.І. Хомяков присвятили свої дослідження різним аспектам правового регулювання поводженням з електричними та електронними відходами. Але питанню визначенню правової класифікації даних відходів приділялась незначна увага, про що свідчить

існуюча нормативно-правова база щодо класифікації електричних та електронних відходів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження відомих авторів підтверджується актуальність досліджуваної проблеми. У цьому контексті актуальним залишається визначення правової класифікації відходів електричного та електронного обладнання спираючись вже на розроблений та дієвий досвід країн Європейського Союзу.

Формування цілей статті. При дослідженні даної теми наукової статті, перед нами ставиться завдання провести аналіз діючого законодавства країн Європейського Союзу, визначити правову класифікацію відходів електричного та електронного обладнання, надати висновки щодо впровадження дієвих практик у національне

законодавство. Тому, дослідження даної проблематики є вчасним в зв'язку з відсутністю в національному законодавстві якісного правового класифікатора відходів електричного та електронного обладнання, відходів який би зрозуміло

Виклад основного матеріалу дослідження. У закордонній нормативній та науковій літературі морально та фізично застаріле обладнання сучасних ІТ-технологій прийнято називати відходами електричного та електронного обладнання (waste electrical and electronic equipment – WEEE, скорочено «e-waste»). [1].

Українські науковці Хомяков В.І. та Коробченко Н.М. в своїх дослідженнях для таких відходів пропонують термін «електронні відходи». [2].

Відповідно до Директиви 2002/96/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС від 27 січня 2003 року «Про відходи електричного й електронного обладнання (ВЕЕО)», існує визначення щодо електричного й електронного обладнання та відходів від нього та певних його категорій. Статтею 3 вказаної Директиви відображено наступне: (а) ВЕЕО: «електричне й електронне обладнання» або «ЕЕО» – це обладнання, належне функціонування якого залежить від електричних струмів або електромагнітних полів, а також створення, передачі й вимірювання таких струмів і полів, що належать до категорій, які визначені в Додатку ІА, ЕЕО розроблене для використання з максимально допустимою напругою, що не перевищує 1 000 В для змінного струму й 1 500 В для постійного струму; (б) «відходи електричного й електронного обладнання» або «ВЕЕО» – це електричне або електронне обладнання, яке є непридатним для використання, про що зазначено в підпункті а) ст. 1 Директиви 75/442/ЄЕС, включаючи всі компоненти, складові вузли й витратні матеріали, які є його складовою частиною; [4] (с) «ВЕЕО приватних домашніх господарств» – це ВЕЕО, які надходять від приватних домашніх господарств, комерційних, індустріальних, інституціональних та інших джерел, які через свої особливості й кількість, є подібними до відходів приватних домашніх господарств. Скорочено відходи електричного й електронного обладнання прийнято називати «електронні відходи» [3].

У додатку ІА до Директиви ВЕЕО класифіковано категорії електричного й електронного обладнання, які використовуються в межах цієї Директиви. Зокрема, до них належать:

1. Велика побутова техніка.
2. Побутова техніка малого розміру.
3. ІТ і телекомунікаційне обладнання.
4. Побутова апаратура.
5. Освітлювальне обладнання.
6. Електричні й електронні інструменти (за винятком великогабаритного стаціонарного промислового обладнання).
7. Іграшки, обладнання для дозвілля й спорту.
8. Медичні пристрої (за винятком всієї імплантованої та інфікованої продукції).
9. Інструменти моніторингу й контролю.
10. Торгові автомати.

У додатку ІВ до Директиви ВЕЕО наведено Перелік видів продукції, які використовуються в межах Директиви і належать до передбачених Додатком ІА категорій:

1. Велика побутова техніка: – великі охолоджувальні пристрої, холодильники, морозильники, інші великі прилади, які використовуються для охолодження, консервації й зберігання їжі, пральні машини, сушарки одягу, посудомийні машини, пристрої для приготування їжі, електричні духовки, електричні варильні поверхні, мікрохвильові печі, інші великогабаритні прилади, які використовуються в кулінарії та з метою обробки їжі, електричні нагрівальні прилади, електричні радіатори, інші великогабаритні прилади для нагрівання кімнат, ліжок, меблів для сидіння, електричні вентилятори, пристрої для кондиціонування повітря, інше обладнання, що обдуває, вентилює вихлопи й кондиціонує.

2. Побутова техніка малого розміру: – пилососи, очищувачі килимів, інші прилади для чищення, прилади, які використовуються для шиття, в'язання, плетива й іншої обробки текстилю, праски й 48 інших прилади для прасування, прокатки й іншого догляду за одягом, тостери, жаровні, дробарки, кавоварки й устаткування для відкривання або запечатування контейнерів чи пакетів, електричні ножі, прилади для стриження, сушіння волосся, чищення зубів, гоління, масажу й інші прилади для догляду за тілом, настінні та ручні годинники й обладнання для виміру, зазначення або реєстрації часу, терези.

3. ІТ і телекомунікаційне обладнання: централізована обробка даних: універсальні ЕОМ, міні комп'ютери, пристрої друку; персональні обчислювальні пристрої: персональні комп'ютери (включаючи центральний процесор, маніпулятор типу, «мишка», екран і клавіатуру), пейпони (включаючи центральний процесор, маніпулятор типу «миша», екран і клавіатуру), ноутбуки, кишенькові комп'ютери, принтери, копіювальне обладнання, електричні й електронні друкарські машинки, кишенькові й настільні калькулятори та інше обладнання для збору, зберігання, обробки, надання або передачі інформації електронними засобами, термінали та системи користувача, факсиміле, телекс, телефони, платні телефони, радіотелефони, мобільні телефони, системи автовідповіді й інше обладнання для передачі звуку, зображень або іншої інформації засобами телекомунікації.

4. Побутова апаратура: – радіоприймачі, телевізори, відеокамери, відеомагнітофони, високоякісні магнітофони, звукові підсилювачі, музичні інструменти, та інша продукція або обладнання, для запису, відтворення або зображення звуку, включаючи сигнали або інші технології для розподілу й зображення звуку, відмінні від телекомунікаційних.

5. Освітлювальне обладнання – світильники для флуоресцентних ламп, за винятком світильників у домашніх господарствах, прямих флуоресцентних лампи, компактні флуоресцентні лампи, розрядні лампи високої інтенсивності, включаючи натрієві та металогалогенідні лампи, натрієві лампи низького тиску, інше освітлення або обладнання для поширення та управління світлом, за винятком ламп накалювання.

6. Електричне й електронне обладнання (за винятком великогабаритного стаціонарного промислового обладнання): 49 – дрилі, пили, швейні машини, обладнання для обертання, розмелю-

вання, посипання піском, розмелу, розпилювання, різання, розсікання, свердління, утворення отворів, перфорації, фальцювання, згинання або подібної обробки дерева, металу й інших матеріалів, інструменти для кленки, прибивання, викручування або видалення заклепок, цвяхів, шурупів та інші інструменти для зварювання, паяння та іншого, обладнання для розпилення, розбризкування, розсіювання або іншої обробки рідких та газоподібних речовин іншими засобами, інструменти для косіння та іншої садовничої діяльності.

7. Іграшки, обладнання для дозвілля й спорту: – електричні поїзди або набори автомобільних гонок, ручні пульти відеоігор, відеоігри, комп'ютерне обладнання для їзди на велосипеді, підводного плавання, перегонів, веслування, тощо. Спортивне обладнання з електричними або електронними компонентами, монетні гральні автомати.

8. Медичні пристрої (за винятком всієї імплантованої та інфікованої продукції): – обладнання для радіотерапії, кардіології, діалізу, легеневої вентилятори, ядерної медицини, лабораторне устаткування для діагностики в пробірці, аналізатори, морозильники, тести на здатність чоловіка до запліднення, інші прилади для виявлення, запобігання, моніторингу, лікування, полегшення хвороби, ран або стану інвалідності.

9. Інструменти для моніторингу та контролю: – датчики диму, регулятори нагрівання, термостати, вимірювальні, зважувальні або налагоджувальні прилади для домашнього господарства чи використання у лабораторії, інші моніторингові й контрольні інструменти, які використовують в промислових установках (наприклад, у панелях управління).

10. Автомати для продажу: – автомати для продажу гарячих напоїв, автомати для продажу гарячих та холодних напоїв в пляшках чи банках, автомати для продажу твердих продуктів, автомати для видачі грошей, автоматичне обладнання, для продажу всіх видів продуктів [3].

З огляду на системність формування переліку електричного й електронного обладнання, що охоплюється Директивою ВЕЕО, можна чітко прослідкувати послідовність систематизації цього обладнання. Щодо намагань нашої держави здійснити впорядкування, то Кабінет Міністрів України шляхом складання проекту постанови «Деякі питання збирання, заготівлі та утилізації відходів електронного і електричного обладнання», який повинен був містити технічну характеристику відходів електронного та електричного обладнання – Технічний регламент. В ньому сформовано таке розуміння: «Технічний регламент стосується електронного та електричного обладнання, що модернізується та відновлюється, відходів електронного обладнання та електричного обладнання побутового призначення і відходів електричного обладнання, яке широко використовувалося або/та використовується в Україні (вироблялося або/та виробляється серійно, імпортувалося або/та імпортується до України)». Згідно з проектом Технічного регламенту до електронного та електричного обладнання в Україні відноситься така продукція: побутові електронні та електричні прилади; ІТ і телеко-

мунікаційне устаткування; побутове електричне та електронне устаткування; освітлювальні прилади і системи; електронні та електричні інструменти; іграшки і спортивне приладдя, що мають електричні та/або електронні компоненти. В проекті Технічного регламенту визначено, що перелік найменувань електронного та електричного обладнання, модернізація, відновлення, утилізація та видалення відходів якого регулюється цим регламентом, повинен відповідати Державному класифікатору продукції та послуг ДК 016-97 (Секція D, підсекція DL, розділи 30-33), а в разі відновлення електронного та електричного обладнання або утилізації та видалення відходів електронного та електричного обладнання, що імпортовано — перелік найменувань повинен відповідати Державному класифікатору товарів зовнішньоекономічної діяльності ДК 017-98 певним розділам та групам, всього 34 позиції [5].

Визначення відходів електронного та електричного обладнання надано в наступному змісті: «будь-яке електронне та електричне обладнання, що втратило повністю або частково свої корисні властивості або застаріло, але зовнішній вигляд якого дає безперечну можливість виявити його вид (найменування та/або призначення), виробника (імпортера), та які утворюються у процесі діяльності людини і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення, та яких їх власник хоче або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення, крім виробничих залишків» [1].

Тобто, якщо порівняти Директиви ВЕЕО та українські нормативи, можна зробити висновок, що у нас так вичерпано-чітко не викладена інформація по розумінню електричного та електронного обладнання, а класифікація взагалі відсутня. На сьогодні є лише Класифікатор відходів ДК 005-9621. Однак він не містить інформацію щодо витоку формування таких відходів. В Державному класифікаторі відходів передбачено класифікаційне угруповання 774 «Відходи експлуатації, технічного обслуговування, ремонту та відновлення устаткування, обладнання» до складу якого входять відходи з кодом 7740.3.1.03 – обладнання електронне загального призначення зіпсоване, відпрацьоване чи не ремонтпридатне. Відходи, віднесені до цього коду, мають багатоконпонентний склад, що дуже відрізняється в різних типах такого обладнання [6].

Крім того, в Класифікаторі відходів ДК 005-96 використані системи групування і розгортки даних, які були покладені в основу класифікації видів економічної діяльності (КВЕД), а такі відходи утворюються практично у всіх видах економічної діяльності. На відміну від національної практики в європейському Переліку відходів (List of wastes) 22 відходи електричного та електронного обладнання виділено в окрему підгрупу 16 02, що сприятиме їх більш повному обліку та ідентифікації. Для сприяння збору, сортуванню, транспортуванню, вторинному використанню та відновленню, що включає вторинне перероблення, на електронному та електричному обладнанні з метою його ідентифікації та класифікації повинно бути зазначено: відповідна галузь промисловості, тип обладнання, наявність небезпечних компонентів (речовин) та комплектуючих;

наявність та кількість дорогоцінних металів, в яких компонентах вони знаходяться. Електронне та електричне обладнання повинне містити відповідне маркування безпосередньо на самому обладнанні чи на ярлику, яке повинно бути чітко видимим та легко розпізнаваним, зносостійким та надійним. Вказані вище відомості повинні бути внесені у паспорт (сертифікат) виробу. Згідно з додатком IV Директиви ВЕЕО, символ, що вказує на торгований збір електричного й електронного обладнання, повинен бути зображений у вигляді перекресленого сміттевого контейнера на колесах. Надрукований символ має бути видимим, чітким та стійким до стирання. На жаль, символ на портативних батарейках, що вказує на торгований збір електричного й електронного обладнання в країні не помічають ні більшість представники влади, ні більшість населення [1].

Висновки з даного дослідження і перспективи. Такі обставини призводять до поглиблення екологічної кризи і загострення

соціально-економічної ситуації в суспільстві та обумовлює необхідність реформування і розвитку з урахуванням вітчизняного та світового досвіду всієї правової та економічної системи, що регулює використання природних ресурсів у цілому та управління відходами зокрема. Проблема відходів є однією з ключових екологічних проблем і більш вагомою в ресурсному аспекті.

Основна проблема полягає у необхідності вирішення ситуації, яка на сьогодні досягла критичної точки, і момент не повернення стане неминучим, в разі не приведення норм національного права до систематизації і класифікації відходів. Усунення безконтрольності склалася з утворенням, накопиченням, зберіганням, переробленням, утилізацією та захороненням відходів і характеризується подальшим розвитком екологічних загроз. Проблема відходів в Україні вирізняється масштабністю і значимістю внаслідок відсутності протягом тривалого часу контрольного реагування.

Список літератури:

1. Д. Павловський: Огляд у рамках проекту Громадське лобювання впровадження в Україні європейських підходів до вирішення проблеми електронних відходів. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/programs/euro/survey_final.pdf (дата звернення: 19.10.2019).
2. Хомяков В.І., Коробченко Н.М. Менеджмент електронних відходів. Закордонний досвід. *Зб. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки.* 2009. Вип. 24. С. 267–264. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpcchdtu/2009_24/articles/49_homyakov.pdf (дата звернення: 21.10.2019).
3. Про відходи електричного й електронного обладнання (ВЕЕО): Директива 2002/96/ЄС Європейського парламенту і Ради від 27 січня 2003 року. URL: <http://old.minjust.gov.ua/45875> (дата звернення: 21.10.2019).
4. Про відходи: Директива 75/442/ЄЕС Європейського Союзу від 15 липня 1975 року №75/442/ЄС (ОJ L 194, 25.7.1975, р. 39). URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1975L0442:19911223:EN:PDF> (дата звернення: 21.10.2019).
5. ДК 017-98 «Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності», затверджена наказом Держстандарту України від 02.06.1998 № 459. URL: http://ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/op_ukzed_2016.htm (дата звернення: 19.10.2019).
6. ДК 005-9621 Державний класифікатор України. (Розділи А.1 – А.20): затверджена наказом Держстандарту України від 29.02.1996 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0089217-96> (дата звернення: 06.10.2019).
7. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/820-2017-%D1%80> (дата звернення: 03.10.2019).

References:

1. D. Pavlovskiy: Oglyad u ramkax proektu Gromadske lobiuvannya vprovadzhennya v Ukrayini yevropejskij pidxodiv do vyrishennya problemy elektronnyx vidxodiv [Public Lobbying Overview of European Approaches to Solving E-Waste Problems in Ukraine] (electronic journal). Available at: https://www.irf.ua/files/ukr/programs/euro/survey_final.pdf (accessed: 19.10.2019).
2. Khomyakov, V.I., & Korobchenko, N.M. (2009). Menedzhment elektronnyx vidxodiv. Zakordonyj dosvid [E-waste management. Foreign experience]. *Collection of scientific works of Cherkasy State Technological University*, vol. 24, pp. 276–264. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpcchdtu/2009_24/articles/49_homyakov.pdf (accessed: 21.10.2019).
3. Dyrektyva 2002/96/ЄС Yevropejskogo parlamentu i Rady [About waste electrical and electronic equipment (ВЕЕО)] dated January 27, 2003. Available at: <http://old.minjust.gov.ua/45875> (accessed: 21.10.2019).
4. Dyrektyva 75/442/ЄЕС Yevropejskogo Soyuzu [About waste] dated July 15, 1975. Available at: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1975L0442:19911223:EN:PDF> (accessed: 21.10.2019).
5. DK 017-98 [Ukrainian classification of foreign economic activity goods] approved by the order of the State Standard of Ukraine from 02.06.1998 № 459. Available at: http://ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/op_ukzed_2016.htm (accessed: 19.10.2019).
6. DK 005-9621 [State Classifier of Ukraine. (Sections A.1 – A.20)] approved by the order of the State Standard of Ukraine dated 89.02.1996 № 89. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0089217-96> (accessed: 06.10.2019).
7. Rozporyadzhennya Kabinetu Minitsriv Ukrayiny [National Waste Management Strategy in Ukraine until 2030] dated November 8, 2017 # 820-p. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/820-2017-%D1%80> (accessed: 03.10.2019).